

Rättsfallssamlingen

DOMSTOLENS DOM (andra avdelningen)

den 22 september 2016*

”Begäran om förhandsavgörande — Tillnärmning av lagstiftning — Immaterialrätt — Upphovsrätt och närstående rättigheter — Direktiv 2001/29/EG — Ensamrätt till mångfaldigande — Undantag och inskränkningar — Artikel 5.2 b — Undantag för privatkopiering — Rimlig kompensation — Ingående av privaträttsliga överenskommelser för att fastställa kriterierna för dispens från skyldigheten att erlagga rimlig kompensation — Möjligheten att begära återbetalning av kompensation är förbehållen slutanvändaren”

I mål C-110/15,

angående en begäran om förhandsavgörande enligt artikel 267 FEUF, framställd av Consiglio di Stato (Högsta förvaltningsdomstolen, Italien) genom beslut av den 4 december 2014, som inkom till domstolen den 2 mars 2015, i målet

Microsoft Mobile Sales International Oy, tidigare Nokia Italia SpA,

Hewlett-Packard Italiana Srl,

Telecom Italia SpA,

Samsung Electronics Italia SpA,

Dell SpA,

Fastweb SpA,

Sony Mobile Communications Italy SpA,

Wind Telecomunicazioni SpA,

mot

Ministero per i beni e le attività culturali (MIBAC),

Società italiana degli autori ed editori (SIAE),

Istituto per la tutela dei diritti degli artisti interpreti esecutori (IMAIE), i likvidation,

Associazione nazionale industrie cinematografiche audiovisive e multimediali (ANICA),

Associazione produttori televisivi (APT),

* Rättegångsspråk: italienska.

ytterligare deltagare i rättegången:

Assotelecomunicazioni (Asstel),

Vodafone Omnitel NV,

H3G SpA,

Movimento Difesa del Cittadino,

Assoutenti,

Adiconsum,

Cittadinanza Attiva,

Altroconsumo,

meddelar

DOMSTOLEN (andra avdelningen)

sammansatt av avdelningsordföranden M. Ilešič (referent) samt domarna C. Toader, A. Rosas, A. Prechal och E. Jarašiūnas,

generaladvokat: N. Wahl,

justitiesekreterare: handläggaren L. Carrasco Marco,

efter det skriftliga förfarandet och förhandlingen den 24 februari 2016,

med beaktande av de yttranden som avgetts av:

- Microsoft Mobile Sales International Oy, genom G. Cuonzo och Vincenzo Cerulli Irelli, advokater,
- Hewlett-Packard Italiana Srl, genom A. Clarizia och M. Quattrone, advokater,
- Telecom Italia SpA, genom F. Lattanzi och E. Stajano, advokater,
- Samsung Electronics Italia SpA, genom S. Cassamagnaghi, P. Todaro och E. Raffaelli, advokater,
- Dell SpA, genom L. Mansani och F. Fusco, advokater,
- Sony Mobile Communications Italy SpA, genom G. Cuonzo, Vincenzo och Vittorio Cerulli Irelli, advokater,
- Wind Telecomunicazioni SpA, genom B. Caravita di Toritto, S. Fiorucci och R. Santi, advokater,
- Società italiana degli autori ed editori (SIAE), genom M. Siragusa och M. Mandel, advokater,
- Assotelecomunicazioni (Asstel), genom M. Libertini, advokat,
- Altroconsumo, genom G. Scorza, D. Reccia och M. Salvati, advokater,

- Italiens regering, genom G. Palmieri, i egenskap av ombud, biträdd av A. Vitale och S. Fiorentino, avvocati dello Stato,
 - Frankrikes regering, genom D. Colas och D. Segoin, båda i egenskap av ombud,
 - Europeiska kommissionen, genom V. Di Bucci och J. Samnadda, båda i egenskap av ombud,
- och efter att den 4 maj 2016 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,
följande

Dom

- 1 Begäran om förhandsavgörande avser tolkningen av artikel 5.2 b i Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/29/EG av den 22 maj 2001 om harmonisering av vissa aspekter av upphovsrätt och närstående rättigheter i informationssamhället (EGT L 167, 2001, s. 10).
- 2 Begäran har framställts i flera mål mellan å ena sidan bolag som tillverkar och säljer bland annat persondatorer, cd-brännare, inspelningsmedier, mobiltelefoner och kameror, och å andra sidan Ministero per i beni e le attività culturali e del turismo (ministeriet för kulturarv, kulturverksamhet och turism, Italien, nedan kallat MIBAC), Società italiana degli autori ed editori (italienska sammanslutningen för upphovsmän och utgivare, nedan kallad SIAE), Istituto per la tutela dei diritti degli artisti interpreti esecutori (institutet för skydd av utövande konstnärers rättigheter), i likvidation, Associazione nazionale industrie cinematografiche audiovisive e multimediali (nationella sammanslutningen för den audiovisuella industrin och multimedia) och Associazione produttori televisivi (sammanslutningen för tv-producenter). Målet rör den ”rimliga kompensation” som via SIAE ska betalas ut till upphovsmännen till immateriella verk för privatkopiering av dessa verk för personligt bruk.

Tillämpliga bestämmelser

Unionsrätt

- 3 I skälen 31, 35 och 38 i direktiv 2001/29 anges följande:
 - ”(31) En skälig avvägning mellan rättigheter och intressen hos de olika kategorierna av rättsinnehavare samt mellan de olika kategorierna av rättsinnehavare och användarna av skyddade alster måste upprätthållas. ...
 - ...
 - (35) När det gäller vissa undantag eller inskränkningar bör rättsinnehavarna få rimlig kompensation för att ge dem skälig ersättning för användningen av deras skyddade verk eller andra alster. Vid fastställande av formen, de närmare bestämmelserna om och den eventuella nivån på denna rimliga kompensation bör de särskilda förhållandena i varje enskilt fall beaktas. När dessa förhållanden bedöms är ett värdefullt kriterium den eventuella skadan för rättsinnehavarna av åtgärden i fråga. ...
 - ...

(38) Medlemsstaterna bör ges möjlighet att besluta om undantag eller inskränkningar, förutsatt att rimlig kompensation säkerställs, från mångfaldiganderätten för vissa former av mångfaldigande av ljudmaterial, bildmaterial och audiovisuellt material för privat bruk. Detta kan omfatta införande eller förlängning av ersättningssystem som kompensation för förfånget för rättsinnehavarna. ...”

4 I artikel 2 i direktiv 2001/29, med rubriken ”Rätten till mångfaldigande”, föreskrivs följande:

”Medlemsstaterna skall föreskriva en ensamrätt att tillåta eller förbjuda direkt eller indirekt, tillfälligt eller permanent, mångfaldigande, oavsett metod och form, helt eller delvis

- a) för upphovsmän: av deras verk,
- b) för utövande konstnärer: av upptagningar av deras framföranden,
- c) för fonogramframställare: av deras fonogram,
- d) för framställarna av de första upptagningarna av filmer: av original och kopior av deras filmer,
- e) för radio- och televisionsföretag: av upptagningar av deras sändningar, trådöverförda såväl som luftburna, inklusive kabel- och satellitsändningar.”

5 Artikel 5 i direktivet har rubriken ”Undantag och inskränkningar” och i punkt 2 b föreskrivs följande:

”Medlemsstaterna får föreskriva undantag eller inskränkningar från den rätt till mångfaldigande som avses i artikel 2 i följande fall:

...

- b) För mångfaldigande på alla typer av medier utförd av en fysisk person för privat bruk och där syftet varken direkt eller indirekt är kommersiellt, under förutsättning att rättsinnehavarna får rimlig kompensation varvid hänsyn skall tas till huruvida de tekniska åtgärder som avses i artikel 6 har tillämpats på det berörda verket eller alstret eller inte.

...”

Italiensk rätt

6 Direktiv 2001/29 införlivades med den italienska rättsordningen genom decreto legislativo n. 68 – Attuazione della direttiva 2001/29/CE sull’armonizzazione di taluni aspetti del diritto d’autore e dei diritti connessi nella società dell’informazione (lagstiftningsdekret nr 68 om genomförande av direktiv 2001/29/EG om harmonisering av vissa aspekter av upphovsrätt och närstående rättigheter i informationssamhället) av den 9 april 2003 (ordinarie tillägg till GURI nr 87 av den 14 april 2003). Dekretet medförde en ändring av legge n. 633 – Protezione del diritto d’autore e di altri diritti connessi al suo esercizio (lag nr 633 om skydd för upphovsrätten och andra rättigheter till utövandet av denna) av den 22 april 1941 (nedan kallad LDA), genom införandet i denna lag av artiklarna 71 sexies, 71 septies och 71 octies beträffande ”privatkopiering för privat bruk”.

7 Artikel 71 sexies punkt 1 LDA lyder enligt följande:

”Privatkopiering av fonogram och videogram på alla typer av medier utförd av en fysisk person uteslutande för privat bruk är tillåten, förutsatt att det görs utan vinstsyfte och för syften som varken direkt eller indirekt är kommersiella samt under iakttagande av de tekniska åtgärder som avses i artikel 102 quater.”

8 Artikel 71 septies LDA har följande lydelse:

”1. Upphovsmän och framställare av fonogram samt ursprungliga framställare av audiovisuella verk, utövande konstnärer och framställare av videogram samt deras efterföljande rättsinnehavare ska ha rätt till kompensation för privatkopiering av fonogram och videogram enligt artikel 71 sexies. För apparater som uteslutande är avsedda för analog eller digital inspelning av fonogram eller videogram ska denna kompensation bestå i en del av det pris som slutanvändaren betalar till återförsäljaren, som när det gäller multifunktionella apparater beräknas utifrån priset på en apparat som har motsvarande egenskaper som den komponent som används för inspelning, eller, om detta inte är möjligt, av ett fast belopp per apparat. Med avseende på audiovisuella inspelningsmedier, som till exempel analoga medier, digitala medier, fasta eller flyttbara minnen avsedda för inspelning av fonogram eller videogram, ska kompensationen utgöras av ett belopp som står i proportion till dessa mediars inspelningskapacitet. Med avseende på system för fjärrstyrd videoinspelning ska den kompensation som avses i denna punkt betalas av den person som tillhandahåller tjänsten och stå i proportion till den intäkt som erhålls för tillhandahållandet av tjänsten.

2. Kompensationen i punkt 1 ska fastställas i enlighet med [unions]lagstiftningen och under alla omständigheter med hänsyn tagen till rätten till mångfaldigande genom dekret från [MIBAC] vilket ska antas senast den 31 december 2009 efter det att yttranden har inhämtats från den kommitté som avses i artikel 190 och från de mest representativa branschorganisationerna för tillverkare av de apparater och medier som avses i punkt 1. Vid fastställandet av kompensationen ska hänsyn tas till huruvida de tekniska åtgärder som avses i artikel 102 quater används samt till att digital kopiering har en annan effekt än analog kopiering. Dekretet ska uppdateras vart tredje år.

3. Kompensationen ska betalas av den som i vinstsyfte tillverkar eller till Italien importerar de apparater och medier som avses i punkt 1. Dessa aktörer är skyldiga att var tredje månad till [SIAE] inge en redogörelse för den försäljning som har ägt rum och de kompensationer som ska utgå, vilka ska betalas vid ett och samma tillfälle. Om kompensationen inte erläggs är säljaren av inspelningsapparaterna eller inspelningsmedierna solidariskt ansvarig för betalningen. ...”

9 Artikel 71 octies LDA har följande lydelse:

”1. Den kompensation som avses i artikel 71 septies för apparater och medier för ljudinspelningar ska betalas in till [SIAE], som ser till att kompensationen, efter avdrag för utgifter, till 50 procent betalas ut till upphovsmännen och deras efterföljande rättsinnehavare och till 50 procent till fonogramframställarna, i förekommande fall med de mest representativa branschorganisationerna som mellanhand.

2. Fonogramframställarna ska utan dröjsmål, och i alla händelser inom sex månader, betala ut 50 procent av den kompensation de har mottagit i enlighet med punkt 1 till de berörda utövande konstnärerna.

3. Den kompensation som avses i artikel 71 septies för apparater och medier för videoinspelningar ska betalas in till [SIAE], som ser till att kompensationen, efter avdrag för utgifter, i förekommande fall med de mest representativa branschorganisationerna som mellanhand, till 30 procent betalas ut till upphovsmännen och att de återstående 70 procenten delas lika mellan de ursprungliga framställarna av audiovisuella verk, videogramframställarna och de utövande konstnärerna. Av den kompensation som tillkommer utövande konstnärer är 50 procent avsedd för att finansiera de aktiviteter och mål som anges i artikel 7.2 i lag nr 93 av den 5 februari 1992.”

10 Med tillämpning av artikel 71 septies punkt 2 LDA antog MIBAC den 30 december 2009 decreto relativo alla determinazione del compenso per la riproduzione privata di fonogrammi e di videogrammi (dekretet om fastställande av kompensation för privatkopiering av fonogram och videogram, nedan

kallat dekretet av den 30 december 2009). Dekretet innehåller en enda artikel, där det anges att ”i enlighet med artikel 71 septies [LDA] fastställs beloppet för kompensationen för privatkopiering av fonogram och videogram i den tekniska bilagan, som utgör en del av dekretet”.

11 Artikel 2 i den tekniska bilagan till dekretet av den 30 december 2009 (nedan kallad den tekniska bilagan) anger kompensationsbeloppen för privatkopiering tillsammans med en lista över 26 produktkategorier. För var och en av dessa anges ett kompensationsbelopp.

12 Artikel 4 i den tekniska bilagan har följande lydelse:

”1. [SIAE] ska främja överenskommelser för en mer effektiv tillämpning av dessa bestämmelser, exempelvis i syfte att tillämpa objektiva eller subjektiva undantag, som till exempel vid yrkesmässigt bruk av apparater eller medier eller för vissa apparater för videospel. Nämnade överenskommelser ska antas i samråd med de personer som är skyldiga att betala kompensation för privatkopiering eller med deras branschorganisationer.

2. Överenskommelser som är äldre än förevarande bestämmelser fortsätter att gälla fram till antagandet av de överenskommelser som avses i punkt 1.”

Målen vid den nationella domstolen och tolkningsfrågorna

13 Klagandena i målen vid den nationella domstolen tillverkar och säljer bland annat persondatorer, cd-brännare, inspelningsmedier, mobiltelefoner och kameror.

14 Klagandena väckte talan vid Tribunale amministrativo regionale del Lazio (Regionala förvaltningsdomstolen i Lazio, Italien) och yrkade att dekretet av den 30 december 2009 skulle upphävas. Till stöd för sin talan gjorde de gällande att den nationella lagstiftningen i fråga stred mot unionsrätten, bland annat eftersom den innebar att personer som uppenbart inte ägnar sig åt privatkopiering blir skyldiga att erlägga avgiften, bland annat juridiska personer och personer som agerar yrkesmässigt. De anförde även att MIBAC:s delegering av befogenheter till SIAE, som är den organisation i Italien som tillvaratar upphovsrättsinnehavarnas intressen, var diskriminerande, då den nationella lagstiftningen ger SIAE behörighet att besluta om vilka personer som ska ges dispens från skyldigheten att erlägga privatkopieringsavgift liksom vilka personer som har möjlighet att ansöka om återbetalning av avgiften i efterhand, i de fall då den erlagts.

15 Tribunale amministrativo regionale del Lazio (Regionala förvaltningsdomstolen i Lazio, Italien) ogillade talan.

16 Klagandena i målet vid den nationella domstolen överklagade domen till Consiglio di Stato (Högsta förvaltningsdomstolen, Italien), som fann att det förelåg osäkerhet om den korrekta tolkningen i detta sammanhang av artikel 5.2 b i direktiv 2001/29 och beslutade därför att vilandeförklara målet och hänskjuta följande tolkningsfrågor till EU-domstolen:

”1) Utgör unionsrätten, särskilt skäl 31 och artikel 5.2 b i direktiv 2001/29, hinder för en nationell lagstiftning såsom artikel 71 sexies LDA, jämförd med artikel 4 i den tekniska bilagan, vilken, när det är uppenbart att syftet med köp av medier och apparater inte är att använda dessa produkter för privatkopiering utan uteslutande för yrkesmässigt bruk, för fastställandet av kriterierna för förhandsdispens från [privatkopieringsavgiften] hänvisar till privaträttsliga överenskommelser eller ’fria förhandlingar’, särskilt de ’tillämpningsöverenskommelser’ som avses i nämnda artikel 4, och vilken inte innehåller några allmänna bestämmelser eller några garantier för likabehandling mellan SIAE och de personer som är skyldiga att betala kompensationen eller deras branschorganisationer?

- 2) Utgör unionsrätten, särskilt skäl 31 och artikel 5.2 b i direktiv 2001/29, hinder för en nationell lagstiftning såsom artikel 71 sexies LDA, jämförd med dekretet av den 30 december 2009 och de av SIAE utfärdade anvisningarna om återbetalning, vilken föreskriver att när det är uppenbart att syftet med köp av medier och apparater inte är att använda dessa produkter för privatkopiering utan uteslutande för yrkesmässigt bruk, kan återbetalning endast begäras av slutanvändaren och inte av tillverkaren av medierna och apparaterna?”

Prövning av tolkningsfrågorna

Huruvida tolkningsfrågorna kan tas upp till sakprövning

- 17 SIAE anser att den första frågan inte kan prövas i sak, eftersom den borde ha besvarats genom en tolkning av nationell rätt i enlighet med unionsrätten, innebärande att inspelningsapparater och inspelningsmedier, som uteslutande för yrkesmässiga syften förvärvas av andra aktörer än fysiska personer, inte omfattas av skyldigheten att erlägga privatkopieringsavgift.
- 18 EU-domstolen erinrar om att enligt dess fasta praxis ankommer det, inom ramen för det samarbete mellan nationella domstolar och EU-domstolen som införts genom artikel 267 FEUF, uteslutande på den nationella domstolen, vid vilken målet anhängiggjorts och som har ansvaret för det rättsliga avgörandet, att mot bakgrund av de särskilda omständigheterna i målet bedöma såväl om ett förhandsavgörande är nödvändigt för att döma i saken som relevansen av de frågor som ställs till EU-domstolen. EU-domstolen är följaktligen i princip skyldig att meddela ett förhandsavgörande när de frågor som ställts avser tolkningen av unionsrätten (se, bland annat, dom av den 21 oktober 2010, Padawan, C-467/08, EU:C:2010:620, punkt 21, och dom av den 12 november 2015, Hewlett-Packard Belgium, C-572/13, EU:C:2015:750, punkt 24).
- 19 En tolkningsfråga som har hänskjutits av en nationell domstol kan bara avvisas då det är uppenbart att den begärda tolkningen av unionsrätten inte har något samband med de verkliga omständigheterna eller saken i det nationella målet eller då frågorna är hypotetiska eller EU-domstolen inte har tillgång till sådana uppgifter om de faktiska eller rättsliga omständigheterna som är nödvändiga för att kunna ge ett användbart svar på de frågor som ställts till den (se, bland annat, dom av den 16 juni 2015, Gauweiler m.fl., C-62/14, EU:C:2015:400, punkt 25, och dom av den 8 september 2015, Taricco m.fl., C-105/14, EU:C:2015:555, punkt 30).
- 20 Detta är emellertid inte fallet här, eftersom den första frågan som har hänskjutits till domstolen, och som avser tolkningen av unionsrätten, inte på något sätt är hypotetisk, och eftersom sambandet med de verkliga omständigheterna i det nationella målet har styrkts. Frågan rör nämligen tolkningen av unionsrättsliga bestämmelser som den hänskjutande domstolen anser vara avgörande för utgången i det pågående målet, närmare bestämt vad beträffar villkoren för dispens från privatkopieringsavgift i de fall då det är uppenbart att inköpet av medier och apparater sker i ett annat syfte än för privatkopiering.
- 21 SIAE har vidare hävdats att den andra tolkningsfrågan inte heller kan prövas i sak, eftersom den är identisk med frågor som domstolen redan har prövat.
- 22 Denna invändning om rättegångshinder ska förkastas. Även om det antas att de frågor som ställts praktiskt taget är identiska med frågor som redan har varit föremål för ett förhandsavgörande i ett liknande mål, innebär inte detta att en nationell domstol är förhindrad att hänskjuta en tolkningsfråga till domstolen eller att den hänskjutna frågan ska avvisas (se, för ett liknande resonemang, dom av den 6 oktober 1982, Cilfit m.fl., 283/81, EU:C:1982:335, punkterna 13 och 15, dom av den 2 april 2009, Pedro IV Servicios, C-260/07, EU:C:2009:215, punkt 31, och dom av den 26 november 2014, Mascolo m.fl., C-22/13, C-61/13, C-63/13 och C-418/13, EU:C:2014:2401, punkt 49).

23 Tolkningsfrågorna kan således tas upp till sakprövning.

Prövning i sak

- 24 Den hänskjutande domstolen har ställt frågorna, som ska prövas gemensamt, för att få klarhet i huruvida unionsrätten, och särskilt artikel 5.2 b i direktiv 2001/29 ska tolkas så, att den utgör hinder för en nationell lagstiftning som, liksom den i det nationella målet, dels innebär att möjligheten för tillverkare och importörer av apparater och medier som uppenbarligen inte är avsedda att användas för privatkopiering att få dispens från privatkopieringsavgiften är beroende av att överenskommelser ingås mellan en enhet som innehar det rättsliga monopolet på att företräda upphovsmännens intressen och de aktörer som är skyldiga att erlægga kompensationen eller deras branschorganisationer, dels föreskriver att det endast är slutanvändaren av dessa apparater och medier som kan begära återbetalning när en sådan avgift har betalats på felaktig grund.
- 25 Det ska inledningsvis påpekas att det anges i artikel 5.2 b i direktiv 2001/29 att medlemsstaterna får föreskriva undantag eller inskränkningar från den ensamrätt till mångfaldigande som avses i artikel 2 i direktivet och att detta gäller för mångfaldigande på alla typer av medier utfört av en fysisk person för privat bruk och där syftet varken direkt eller indirekt är kommersiellt, under förutsättning att rättsinnehavarna får rimlig kompensation, varvid hänsyn ska tas till de tekniska åtgärder som avses i artikel 6 i direktivet.
- 26 Såsom framgår av skälen 35 och 38 i direktiv 2001/29 är artikel 5.2 b ett uttryck för unionslagstiftarens vilja att införa ett särskilt kompensationssystem, där det som utlöser att kompensation ska betalas är att rättsinnehavarna tillfogas en skada, vilken i princip ger upphov till en skyldighet att ge dessa "ersättning" eller "kompensation" (dom av den 9 juni 2016, EGEDA m.fl., C-470/14, EU:C:2016:418, punkt 19 och där angiven rättspraxis).
- 27 Eftersom direktivet inte uttryckligen reglerar de olika beståndsdelarna i systemet för rimlig kompensation, har medlemsstaterna ett stort utrymme för skönsmässig bedömning när det gäller frågan om vem som ska betala kompensationen. Detsamma gäller fastställande av formen, de närmare bestämmelserna om och den eventuella nivån på den rimliga kompensationen (se, för ett liknande resonemang, dom av den 11 juli 2013, Amazon.com International Sales m.fl., C-521/11, EU:C:2013:515, punkt 20 och där angiven rättspraxis).
- 28 Det framgår av domstolens praxis att den rimliga kompensationen, samt därmed även det underliggande systemet, för att uppfylla kraven i artikel 5.2 b i direktiv 2001/29, måste stå i samband med den skada som rättsinnehavarna orsakas på grund av privatkopieringen (se, för ett liknande resonemang, dom av den 5 mars 2015, Copydan Båndkopi, C-463/12, EU:C:2015:144, punkt 21 och där angiven rättspraxis).
- 29 Ett system för finansiering av den rimliga kompensationen kan således endast vara förenligt med kraven på den "skäligen avvägningen", vilken åsyftas i skäl 31 i direktiv 2001/29, mellan å ena sidan rättigheterna och intressena hos upphovsmännen – vilka är de som uppbär den rimliga kompensationen – och å andra sidan rättigheterna och intressena hos användarna av de skyddade alstren, om de berörda apparaterna och medierna för mångfaldigande kan användas för privatkopiering och följaktligen kan medföra skada för upphovsmannen till det skyddade verket. Det föreligger således, mot bakgrund av dessa krav, ett nödvändigt samband mellan, å ena sidan, en tillämpning av avgiften för privatkopiering på nämnda apparater och medier för digitalt mångfaldigande och, å andra sidan, den omständigheten att dessa används för privatkopiering (se, för ett liknande resonemang, dom av den 21 oktober 2010, Padawan, C-467/08, EU:C:2010:620, punkt 52).

- 30 Domstolen erinrar vidare om att den redan har slagit fast att eftersom den person som har förorsakat den som innehar ensamrätten till mångfaldigande skada är den som för privat bruk mångfaldigar ett skyddat verk utan föregående tillstånd från rättsinnehavaren, ankommer det i princip på denna person att ersätta den skada som uppkommit genom mångfaldigandet genom att finansiera rättsinnehavarens kompensation (dom av den 21 oktober 2010, Padawan, C-467/08, EU:C:2010:620, punkt 45, dom av den 16 juni 2011, Stichting de Thuiskopie, C-462/09, EU:C:2011:397, punkt 26, och dom av den 11 juli 2013, Amazon.com International Sales m.fl., C-521/11, EU:C:2013:515, punkt 23).
- 31 Domstolen har emellertid medgett att medlemsstaterna – med tanke på de praktiska svårigheterna med att identifiera privat användarna och ålägga dem att ersätta rättsinnehavarna för den skada som de åsamkar dem – i syfte att finansiera den rimliga kompensationen får införa en ”avgift för privatkopiering”, som inte belastar de berörda privatpersonerna utan dem som förfogar över utrustning, apparater och medier för mångfaldigande och, i denna egenskap, rättsligt eller faktiskt ställer utrustningen till privatpersoners förfogande. Inom ramen för ett sådant system ska avgiften för privatkopiering tas ut av dem som förfogar över utrustningen (se, för ett liknande resonemang, dom av den 21 oktober 2010, Padawan, C-467/08, EU:C:2010:620, punkt 46, dom av den 16 juni 2011, Stichting de Thuiskopie, C-462/09, EU:C:2011:397, punkt 27, och dom av den 11 juli 2013, Amazon.com International Sales m.fl., C-521/11, EU:C:2013:515, punkt 24).
- 32 Medlemsstaterna får således, under vissa villkor, tillämpa privatkopieringsavgiften utan åtskillnad på inspelningsmedier som kan användas för mångfaldigande, även om den slutliga användningen av dessa medier inte faller in under artikel 5.2 b i direktiv 2001/29 (se dom av den 5 mars 2015, Copydan Båndkopi, C-463/12, EU:C:2015:144, punkt 44).
- 33 Domstolen har på denna punkt preciserat att då ett sådant system gör det möjligt för de avgiftsskyldiga att låta kostnaden för avgiften för privatkopiering få genomslag på priset för att tillhandahålla utrustningen, apparaterna och medier för mångfaldigande eller priset för tjänster avseende mångfaldigande, kommer kostnaden för avgiften i slutändan att övervältras på de privata användare som betalar detta pris. Detta får anses uppfylla kravet på en ”skälig avvägning” mellan intressena hos innehavarna av ensamrätten till mångfaldigande och intressena hos användarna av de skyddade alstren (se, för ett liknande resonemang, dom av den 16 juni 2011, Stichting de Thuiskopie, C-462/09, EU:C:2011:397, punkt 28, och dom av den 11 juli 2013, Amazon.com International Sales m.fl., C-521/11, EU:C:2013:515, punkt 25).
- 34 Domstolen har emellertid också funnit att ett system för privatkopieringsavgift endast är förenligt med artikel 5.2 b i direktiv 2011/29 om det har införts på grund av praktiska svårigheter och om de ersättningsskyldiga har rätt att få ersättningen återbetald för det fall det visar sig att den inte ska betalas (se, för ett liknande resonemang, dom av den 11 juli 2013, Amazon.com International Sales m.fl., C-521/11, EU:C:2013:515, punkt 31, och dom av den 5 mars 2015, Copydan Båndkopi, C-463/12, EU:C:2015:144, punkt 45).
- 35 Ett system för privatkopieringsersättning kan bland annat vara motiverat av behovet att avhjälpa det problem som består i att det är omöjligt att identifiera slutanvändarna eller av behovet att hantera de praktiska svårigheterna med denna identifiering eller andra liknande svårigheter (dom av den 5 mars 2015, Copydan Båndkopi, C-463/12, EU:C:2015:144, punkt 46 och där angiven rättspraxis).
- 36 Det framgår emellertid av domstolens praxis att avgiften i vart fall inte ska tillämpas på tillhandahållande av utrustning, apparater och medier för mångfaldigande till andra personer än fysiska personer, när det är uppenbart att syftet inte är privatkopiering (dom av den 5 mars 2015, Copydan Båndkopi, C-463/12, EU:C:2015:144, punkt 47 och där angiven rättspraxis).
- 37 Dessutom måste ett sådant system innehålla en rätt till återbetalning av privatkopieringsavgiften som är effektiv och inte gör det orimligt svårt att få tillbaka den erlagda avgiften. Rätten till återbetalning ska ha en sådan räckvidd, kunna göras gällande på ett så effektivt sätt, vara så tillgänglig, ha

tillkännagetts på ett sådant sätt och vara så lätt att tillämpa, att den gör det möjligt att kompensera för den obalans som eventuellt har uppstått till följd av det system som inrättats för att hantera de konstaterade praktiska svårigheterna (se, för ett liknande resonemang, dom av den 11 juli 2013, Amazon.com International Sales m.fl., C-521/11, EU:C:2013:515, punkt 36, och dom av den 5 mars 2015, Copydan Båndkopi, C-463/12, EU:C:2015:144, punkt 52).

- 38 De frågor som har ställts av den hänskjutande domstolen ska prövas mot denna bakgrund.
- 39 För det första innebär det system för rimlig kompensation som är i fråga i det nationella målet att privatkopieringsavgiften, såsom framgår av artikel 71 septies punkt 1 LDA, består i en del av det pris som slutanvändaren betalar till återförsäljaren för de berörda apparaterna och medierna, vars belopp fastställs i förhållande till deras inspelningskapacitet. Enligt artikel 71 septies punkt 3 LDA ska avgiften erläggas av den som tillverkar eller till Italien importerar sådana apparater och medier i vinstsyfte.
- 40 Det är ostridigt att den lagstiftning som det nationella målet handlar om inte innehåller någon allmänt tillämplig bestämmelse som ger dispens från privatkopieringsavgiften för de tillverkare och importörer som visar att apparaterna och medierna har förvärvats av andra aktörer än fysiska personer och att detta uppenbarligen har skett för andra syften än att framställa kopior för privat bruk.
- 41 Det framgår dock av domstolens praxis (se ovan punkt 36) att nämnda avgift inte ska tas ut på tillhandahållande av sådan utrustning.
- 42 Ett system för finansiering av den rimliga kompensationen kan nämligen (se ovan punkt 29) endast vara förenligt med kraven på den ”skäligen avvägning” som avses i skäl 31 i direktiv 2001/29 om de berörda apparaterna och medierna för mångfaldigande kan användas för privatkopiering.
- 43 Det är visserligen riktigt, såsom den italienska regeringen har framhållit, att det i artikel 4 i den tekniska bilagan anges att SIAE ska ”främja” överenskommelser ”exempelvis i syfte att tillämpa objektiva eller subjektiva undantag, som till exempel vid yrkesmässigt bruk av apparater eller medier eller för vissa apparater för videospel”, och att dessa överenskommelser ska antas i samråd med de personer som är skyldiga att betala kompensation för privatkopiering eller med deras branschorganisationer.
- 44 Domstolen har dock erinrat om att undantagen i artikel 5 i direktiv 2001/29 ska tillämpas med iakttagande av principen om likabehandling, som utgör en allmän princip i unionsrätten, stadfäst i artikel 20 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna och, enligt domstolens fasta praxis, innebär att lika situationer inte får behandlas olika och att olika situationer inte får behandlas lika, såvida det inte finns sakliga skäl för en sådan behandling (dom av den 5 mars 2015, Copydan Båndkopi, C-463/12, EU:C:2015:144, punkterna 31 och 32 och där angiven rättspraxis).
- 45 Härav följer att medlemsstaterna inte får införa närmare bestämmelser om rimlig kompensation vilka medför en omotiverad skillnad i behandling mellan olika kategorier av näringsidkare som saluför jämförbara varor, vilka omfattas av undantaget för privatkopiering, eller mellan olika kategorier av användare av skyddade alster (dom av den 5 mars 2015, Copydan Båndkopi, C-463/12, EU:C:2015:144, punkt 33 och där angiven rättspraxis).
- 46 I det aktuella fallet konstaterar domstolen att den lagstiftning som det nationella målet handlar om inte garanterar likabehandling i varje enskilt fall av de tillverkare och importörer som omfattas av skyldigheten att erlägga privatkopieringsavgift, vilka kan befinna sig i jämförbara situationer.
- 47 Först och främst framgår det av utredningen i målet att denna lagstiftning – vilken inte innehåller någon allmänt tillämplig bestämmelse som ger dispens från privatkopieringsavgiften för de tillverkare och importörer som visar att apparaterna och medierna har förvärvats av andra aktörer än fysiska

personer och att detta uppenbarligen har skett för andra syften än att framställa kopior för privat bruk (vilket har framhållits ovan i punkt 40) – endast ålägger SIAE ett krav vad gäller arbetssätt, då organet i fråga endast har en skyldighet att ”främja” upprättandet av överenskommelser med de personer som omfattas av privatkopieringsavgiften. Härav följer att tillverkare och importörer som befinner sig i lika situationer kan komma att behandlas på olika sätt, beroende på om de har ingått en överenskommelse med SIAE eller inte.

- 48 Vidare framgår det att nämnda lagstiftning, särskilt artikel 4 i den tekniska bilagan, inte innehåller några objektiva och transparenta kriterier som de som omfattas av skyldigheten att erlagga rimlig kompensation eller deras branschorganisationer måste uppfylla för att få ingå sådana överenskommelser. I nämnda bestämmelse anges endast att dispens exempelvis kan ges ”vid yrkesmässigt bruk av apparater eller medier eller för vissa apparater för videospel”. Enligt samma artikel kan de undantag som tillämpas för övrigt vara objektiva eller subjektiva.
- 49 Slutligen finner domstolen att eftersom sådana överenskommelser fritt framförhandlas mellan å ena sidan SIAE och å andra sidan de personer som omfattas av skyldigheten att erlagga rimlig kompensation eller deras branschorganisation, finns det ingen garanti för att de tillverkare och importörer som befinner sig i lika situationer kommer att behandlas på samma sätt, ens om överenskommelser skulle ingås med alla som kan göra anspråk på dispens från privatkopieringsavgiften. Villkoren i sådana överenskommelser är nämligen resultatet av en privaträttslig förhandling.
- 50 De omständigheter som lyfts fram ovan i punkterna 47–49 gör dessutom att den nationella lagstiftning som är i fråga i det nationella målet inte kan anses garantera att det krav som det erinras om ovan i punkt 44 uppfylls på ett effektivt sätt och med iakttagande av, bland annat, principen om rättssäkerhet.
- 51 För det andra framgår det av formuleringen av den andra tolkningsfrågan och av parternas yttranden till domstolen att förfarandet för återbetalning, som har utformats av SIAE och som beskrivs bland SIAE:s ”anvisningar” på dess webbplats, innebär att återbetalning endast kan begäras av slutanvändaren, som inte är en fysisk person. Däremot kan en tillverkare eller en importör av medier och apparater inte begära återbetalning.
- 52 Det räcker härvid att konstatera följande, vilket även generaladvokaten framhöll i punkterna 58 och 59 i förslaget till avgörande: Även om domstolen förvisso, i domen av den 5 mars 2015, Copydan Båndkopi (C-463/12, EU:C:2015:144, punkt 55), slog fast att unionsrätten inte utgör hinder för ett system för rimlig kompensation där rätten till återbetalning av privatkopieringsavgift är förbehållen slutanvändarna av de apparater och medier som omfattas av avgiften, anmärkte den att ett sådant system endast är förenligt med unionsrätten under förutsättning att de avgiftsskyldiga, med iakttagande av unionsrätten, ges dispens från nämnda avgift om de visar att de tillhandahållit de berörda apparaterna och medierna till andra personer än fysiska personer och att det är uppenbart att detta har skett för andra syften än privatkopiering.
- 53 Så förhåller det sig dock inte i det nu aktuella fallet, vilket framgår av övervägandena ovan i punkterna 39–49.
- 54 Det ska även erinras om att det, såsom framgår av skäl 31 i direktiv 2001/29, måste upprätthållas en skäligen avvägning mellan rättsinnehavarna och användarna av skyddade alster. Enligt domstolens praxis innebär detta att ett system för rimlig kompensation måste innehålla mekanismer, bland annat för återbetalning, som kan korrigera alla fall av ”överkompensation” till men för en viss kategori av användare. En sådan överkompensation skulle inte vara förenlig med kravet enligt det ovannämnda skälet (se, analogt, dom av den 12 november 2015, Hewlett-Packard Belgium, C-572/13, EU:C:2015:750, punkterna 85 och 86).

- 55 I det aktuella fallet finner domstolen att då systemet för rimlig kompensation i det nationella målet inte innehåller tillräckliga garantier för att dispens från avgiften beviljas de tillverkare och importörer som visar att apparaterna och medierna uppenbarligen har förvärvats för andra syften än att framställa kopior för privat bruk, krävs det att systemet i vart fall, såsom framgår ovan i punkt 37, innehåller en rätt till återbetalning av avgiften som är effektiv och som inte gör det orimligt svårt att få tillbaka avgiften i efterhand. Den rätt till återbetalning som finns i det system för rimlig kompensation som är i fråga i det nationella målet kan dock inte betraktas som effektiv, eftersom det är ostridigt att den inte gäller fysiska personer, även när det är uppenbart att dessa förvärvar apparater och medier för andra syften än att framställa kopior för privat bruk.
- 56 Mot bakgrund av det ovan anförda ska de hänskjutna frågorna besvaras på följande sätt. Unionsrätten, och särskilt artikel 5.2 b i direktiv 2001/29, ska tolkas så, att den utgör hinder för en nationell lagstiftning som, liksom den i det nationella målet, dels innebär att möjligheten för tillverkare och importörer av apparater och medier som uppenbarligen inte är avsedda att användas för privatkopiering att få dispens från privatkopieringsavgiften är beroende av att överenskommelser ingås mellan en enhet som innehar det rättsliga monopoliet på att företräda upphovsmännens intressen och de aktörer som är skyldiga att erlägga kompensationen eller deras branschorganisationer, dels föreskriver att det endast är slutanvändaren av nämnda apparater och medier som kan begära återbetalning när en sådan avgift har betalats på felaktig grund.

Begäran om begränsning av domens rättsverkningar i tiden

- 57 I det skriftliga yttrandet begärde SIAE att domstolen skulle begränsa domens rättsverkningar i tiden, för det fall domstolen skulle konstatera att artikel 5.2 b i direktiv 2001/29 utgör hinder för en sådan nationell lagstiftning som den i det nationella målet.
- 58 Till stöd för denna begäran har SIAE fäst domstolens uppmärksamhet på, för det första, de allvarliga ekonomiska konsekvenser som en dom med ett sådant innehåll skulle få för SIAE, eftersom kompensationen, med undantag för den del som SIAE har innehållit för att täcka sina kostnader för uppbördsverksamheten, redan har fördelats mellan rättsinnehavarna. För det andra föreligger det ingen tvekan om att SIAE har handlat i god tro och helt övertygad om att den nationella lagstiftningen i fråga var helt och hållet förenlig med unionsrätten. SIAE hade stärkts i sin övertygelse av det faktum att kommissionen, som hade full kännedom om den aktuella lagstiftningen, aldrig hade ifrågasatt dess förenlighet med unionsrätten trots att den hade tillämpats under lång tid.
- 59 Det ska härvid erinras om att det följer av domstolens fasta praxis att den tolkning av en unionsbestämmelse som domstolen gör, vid utövandet av dess behörighet enligt artikel 267 FEUF, innebär att den aktuella bestämmelsens innebörd och tillämpningsområde klargörs och förtydligas, såsom den ska eller borde ha tolkats och tillämpats från och med dess ikraftträdande. Därav följer att en sålunda tolkad regel kan och ska tillämpas av domstolarna även beträffande rättsförhållanden som har uppkommit före avkunnandet av den dom i vilken begäran om tolkning prövas, om villkoren för att väcka talan vid behörig domstol om tillämpningen av den nämnda rättsregeln är uppfyllda i övrigt (se, bland annat, dom av den 17 februari 2005, Linneweber och Akritidis, C-453/02 och C-462/02, EU:C:2005:92, punkt 41, dom av den 6 mars 2007, Meilicke m.fl., C-292/04, EU:C:2007:132, punkt 34, och dom av den 27 februari 2014, Transportes Jordi Besora, C-82/12, EU:C:2014:108, punkt 40).
- 60 Det är endast i absoluta undantagsfall som domstolen, med tillämpning av den allmänna rättssäkerhetsprincip som ingår i unionens rättsordning, kan se sig föranledd att begränsa berörda personers möjlighet att åberopa en av domstolen tolkad bestämmelse i syfte att ifrågasätta rättsförhållanden som har tillkommit i god tro. För att en sådan begränsning ska kunna komma i fråga ska två väsentliga kriterier vara uppfyllda, nämligen att de berörda handlat i god tro och att det föreligger en risk för allvarliga störningar (se, bland annat, dom av den 10 januari 2006, Skov och

Bilka, C-402/03, EU:C:2006:6, punkt 51; dom av den 3 juni 2010, Kalinchev, C-2/09, EU:C:2010:312, punkt 50, och dom av den 27 februari 2014, Transportes Jordi Besora, C-82/12, EU:C:2014:108, punkt 41).

- 61 Domstolen har närmare bestämt endast använt denna lösning när vissa klart preciserade omständigheter har varit för handen, särskilt då det har förelegat fara för allvarliga ekonomiska återverkningar, som i synnerhet har berott på det stora antal rättsförhållanden som i god tro har upprättats på grundval av de bestämmelser som har antagits vara gällande, och det har framgått att enskilda och nationella myndigheter har förmåtts att handla på ett sätt som strider mot unionsbestämmelserna på grund av att det har förelegat en objektiv och betydande osäkerhet beträffande de unionsrättsliga bestämmelsernas tillämpningsområde, en osäkerhet till vilken andra medlemsstaters eller Europeiska kommissionens beteenden kan ha bidragit (dom av den 27 februari 2014, Transportes Jordi Besora, C-82/12, EU:C:2014:108, punkt 42 och där angiven rättspraxis).
- 62 När det gäller det första kriteriet ska det i förevarande fall konstateras att domstolen redan i domen av den 21 oktober 2010, Padawan (C-467/08, EU:C:2010:620, punkt 53) prövade huruvida det var förenligt med unionsrätten med ett system som innebär en tillämpning av privatkopieringsavgiften utan åtskillnad på alla typer av apparater och medier för digitalt mångfaldigande, inbegripet i det fallet att dessa förvärvas av andra personer än fysiska personer och det är uppenbart att de ska användas för andra syften än privatkopiering. Under dessa omständigheter kan SIAE inte påstå sig ha blivit övertygad om att den lagstiftning som är i fråga i det nationella målet var förenlig med unionsrätten på grund av att kommissionen inte ifrågasatt lagstiftningens förenlighet med unionsrätten.
- 63 I vart fall ska det med avseende på det andra kriteriet konstateras att SIAE inte har styrkt att det föreligger några allvarliga störningar, utan endast har uppgett att kompensationen redan har fördelats mellan rättsinnehavarna och att SIAE "antagligen inte kommer att kunna få tillbaka dessa belopp".
- 64 Det saknas därmed skäl att begränsa förevarande doms rättsverkningar i tiden.

Rättegångskostnader

- 65 Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i det nationella målet utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den hänskjutande domstolen att besluta om rättegångskostnaderna. De kostnader för att avge yttrande till domstolen som andra än nämnda parter har haft är inte ersättningsgilla.

På dessa grunder beslutar domstolen (andra avdelningen) följande dom:

Unionsrätten, och särskilt artikel 5.2 b i Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/29/EG av den 22 maj 2001 om harmonisering av vissa aspekter av upphovsrätt och närstående rättigheter i informationssamhället, ska tolkas så, att den utgör hinder för en nationell lagstiftning som, liksom den i det nationella målet, dels innebär att möjligheten för tillverkare och importörer av apparater och medier som uppenbarligen inte är avsedda att användas för privatkopiering att få dispens från privatkopieringsavgiften är beroende av att överenskommelser ingås mellan en enhet som innehar det rättsliga monopolet på att företräda upphovsmännens intressen och de aktörer som är skyldiga att erlägga kompensationen eller deras branschorganisationer, dels föreskriver att det endast är slutanvändaren av nämnda apparater och medier som kan begära återbetalning när en sådan avgift har betalats på felaktig grund.

Underskrifter